

Hoe minnelijk is de minnelijke schikking?

I. Een aardverschuiving

1 Ongelooflijk, maar waar. Heb je je schuldig gemaakt aan valsheid in medische getuigschriften, aan misbruik van vertrouwen, aan oplichting, loondiefstal, openbare zedenschennis, uitgifte van cheques zonder dekking ... vergoed dan het slachtoffer, betaal een geldsom waarvan het Openbaar Ministerie het bedrag en de termijn voor de kwijting bepaalt, en je zal dan niet voor de strafrechter gedaagd worden, niet veroordeeld worden en een blanco-strafregister behouden. Onder bepaalde voorwaarden kan dit volgens het strafrecht anno 1984, zowel in België als in Nederland; het is in de wet geregeld.

‘Een aardverschuiving’ ... zo betitelde Prof. Th.W. Van Veen zijn commentaar op de Wet Vermogenssancties die in Nederland op 1 mei 1983 in werking is getreden en waarbij de mogelijkheden om strafzaken buiten proces af te doen door betaling van een geldsom werden verruimd tot de misdrijven waarop een maximumstraf is gesteld die de zes jaar niet overschrijdt.

‘Een aardverschuiving’ ... dit beeld is ook volkomen van toepassing op de Belgische wet met de lange naam die in het *Staatsblad* van 22 augustus 1984 is verschenen: de ‘Wet van 28 juni 1984 tot uitbreiding van het toepassingsveld van het verval van de strafvordering voor sommige misdrijven, tegen betaling van een geldsom’. Deze wet heeft het toepassingsgebied van wat men in België gemeenmonds de ‘minnelijke schikking’ noemt, op een explosieve wijze uitgebreid. De bovengrens voor de toelaatbaarheid van een minnelijke schikking werd – gemeten aan het oude stelsel – indrukwekkend hoog verlegd. In beginsel komen thans alle misdrijven waarvan het wettelijk strafmaximum niet méér bedraagt dan vijf jaar gevangenisstraf in aanmerking.

2 Er zijn reeds veel mooie woorden gebruikt om deze verregaande wetswijziging te verantwoorden. Korte gevangenisstraffen moeten vermeden worden. Voor de verdachte schadelijke publiciteit moet voorkomen worden. Het is beter van daders een bijdrage te vragen voor de schatkist dan hen straffeloos te laten. De achterstand in gerechtszaken moet weggewerkt worden. Dit zijn behartenswaardige doelstellingen. Er zijn echter aanwijzingen dat de remedie wel eens gevaarlijker zou kunnen zijn dan de te bestrijden kwalen.

II. De onmacht van een nieuw letterwoord: V.S.B.G.

3 De term ‘minnelijke schikking’ die in België nochtans algemeen aanvaard is, komt in de nieuwe wet niet voor. De verklaring hiervoor dient gezocht te worden bij de Raad van State. In zijn advies over het wetsontwerp had hij nadrukkelijk

bezwaar gemaakt tegen het (verder) gebruik van die benaming. Wat tot de openbare orde behoort (zoals het strafrecht) – aldus de Raad van State – is niet vatbaar voor een minnelijke schikking en de wetgever is ook niet bevoegd om enig parket te machtigen terzake een dading te treffen.

De Raad van State heeft natuurlijk gelijk. Juristen zullen haarfijn kunnen uitleggen dat er belangrijke verschillen bestaan tussen ‘een minnelijke schikking of een dading’ en wat in het strafrecht ‘minnelijke schikking’ wordt genoemd (zie bijvoorbeeld: Versée, Th., *Minnelijke Schikking*, A.P.R., 1954, nrs 161 e.v.). Daarom had senator Van In, in zijn *Verslag* namens de Commissie voor de Justitie, voorgesteld om een beroep te doen op een nieuw letterwoord, teneinde binnen de strikte juridische formaliteit en toch bondig genoeg te blijven: V.S.B.G. (*Verval van de Strafvordering tegen Betaling van een Geldsom*) (zie: *Parl. St.*, Senaat, 1982-1983, Verslag nr 381/2 van 1 maart 1983).

Het voorstel van senator Van In kreeg echter geen navolging. Tijdens de parlementaire besprekingen werd steevast teruggegrepen naar de vertrouwde term. Aan juridische fijnzinnigheden had men geen boodschap. Dit is ook zeer begrijpelijk. Want hoe men het nu ook juridisch draait, keert of noemt: het V.S.G.B. blijft in zijn harde kern een transactiesysteem, waarbij het Openbaar Ministerie souverain beslist of het de verdachte de kans wil geven middels de betaling van een geldsom de voordelen van het verval van de strafvordering te bekomen. Evenmin als de verdachte verplicht is op het voorstel in te gaan, bestaat voor het Openbaar Ministerie enige verplichting om een voorstel te doen. Waarover gaat het dan anders, dan over een ‘minnelijke schikking’?

4 Het bezwaar van de Raad van State tegen het gebruik van de term ‘minnelijke schikking’ was vermoedelijk minder een uiting van juridisch taalpurisme of van juridische orthodoxie, dan een juridisch ingeklede rationalisatie van onmacht en bezorgdheid. Onmacht om een – vanuit het oogpunt van de beginnenden van een behoorlijke strafrechtsbedeling – al te vergaande uitbreiding in te perken van een afhandelingsmodel van strafzaken buiten proces. Bezorgdheid over het feitelijk gebruik van de nieuwe bevoegdheden door de parketten.

Het is op zijn minst merkwaardig dat de Raad van State geen enkele bedenking had geuit bij het gebruik van de term ‘minnelijke schikking’ naar aanleiding van de behandeling van het wetsontwerp over de politierechtbanken van 13 december 1979. In dit wetsontwerp was ook reeds een voorstel opgenomen om het toepassingsgebied van de minnelijke schikking uit te breiden, door met name de limiet voor de misdrijven die daarvoor in aanmerking kwamen op zes maanden te brengen. Deze limiet werd later door de Kamer op één jaar gebracht (zie *Panopticon*, 1982, 67). Het is pas met het verleggen van deze limiet op vijf jaar dat de Raad van State zijn ‘juridisch geweten’ laat spreken. Daarmee wordt terug aangeknoopt bij een traditie die de geschiedenis van de minnelijke schikking in België constant heeft gedomineerd. Een traditie van bezorgdheid.

III. Lessen trekken uit de geschiedenis

5 De minnelijke schikking kent een lange voorgeschiedenis. Een historische voorloper ervan is de *compositie*, een afhandelingsmodel dat veelvuldig gebruikt werd in het oud-vaderlands recht, waarbij de verdachte de strafvervolgning kon

voorkomen of ongedaan maken door het betalen van een geldsom. Omwille van de vele misbruiken – de geldbedragen verdwenen niet zelden in de privézakken van de vervolgende partij – werd dit afdoeningssysteem verboden door de Criminele Ordonnantie van Filips II van 1570. Maar het heeft zich desondanks tot het einde van de achttiende eeuw onder velerlei vormen gehandhaafd.

In een bekend Nederlands handboek voor strafrecht kan men lezen hoe in 1814 – nadat Noord en Zuid politiek met elkaar verenigd werden – van Nederlandse zijde een voorstel werd gedaan tot invoering van een op het oudere compositiesysteem gecopiëerd transactiestelsel. ‘Het is toen het verzet van de Belgen geweest – zo schrijft de auteur – dat het voorstel tot haar opnemings heeft doen terugkomen. Dezen wilden niet gestraft zien wat onbewezen, wellicht onbewijsbaar was. Evenmin een vervolgend orgaan, dat in straffen koehandel dreef (sic), dat enerzijds in de gelegenheid zou zijn vriendjespolitiek te voeren, anderzijds bij correcte plichtsvervulling zou blootstaan aan represailles van machtige lieden, aan wie zij een schikking zouden hebben geweigerd. Dank zij de Belgische tegenstand zijn deze afdoeningssystemen uit het gewone strafrecht verdwenen’ (Hazewinkel-Suringa, D., *Inleiding tot de studie van het Nederlands strafrecht*, bewerkt door J. Remmelinck, 8^e druk, 1981, blz. 483-484).

Niet meer gehinderd door de Belgen, na de scheiding van Noord en Zuid in 1830, kregen de Nederlanders reeds in 1838 hun zin. In het Wetboek van Strafvordering werd een beperkt stelsel van afdoening buiten proces opgenomen, dat in 1886 naar het Wetboek van Strafrecht werd overgebracht (artikel 74) en nadien, in 1921, gevoelig werd uitgebreid. In België zou het nog duren tot 1935 vooraleer de weerstand tegen een betaaljustitie wettelijk werd doorbroken.

6 Vanaf 1890 werden in het parlement, in verenigingen van juristen en in vaktijdschriften talrijke voorstellen gedaan tot invoering van een of ander stelsel van minnelijke schikking of van een verkorte strafprocedure (zie het overzicht van Versée, Th., *op. cit.*, nrs 6-16).

Reeds toen was het grote argument: er moet iets op gevonden worden om de uitgaven van de Staat in strafzaken te doen afnemen, en om een snellere afhandeling van kleinere misdrijven, die de vlotte gang van de rechtspleging verhinderen, mogelijk te maken.

Maar terzelfdertijd bestond er een grote zorg om de fundamentele beginselen van de strafprocedure niet te ondermijnen. Deze bezorgdheid werd bijzonder pregnant geformuleerd door een commissie die in 1903 belast werd met het uitwerken van maatregelen om de rechtsgang te bespoedigen (*Journal des Tribunaux*, 1904, kol. 453). Hoever staat de wet van 28 juni 1984 af van het standpunt dat toen door die commissie werd ingenomen, en welke waarde willen wij vandaag nog aan haar uitspraak toekennen? ‘Il ne faut en rien modifier les attributions respectives du ministère public et du juge; il faut respecter toutes les prérogatives de la défense; il faut laisser intacts les droits du parquet d’appel; il faut enfin éviter tout ce qui pourrait paraître, dans la procédure nouvelle, revêtir les apparences d’un ‘marchandage’ ou d’un privilège au profit d’une classe de la société. Enfin, il faut s’abstenir de toute mesure susceptible d’énervier la répression ou de la rendre mécanique, sans adaptation de la peine aux circonstances’.

Het zijn dergelijke overwegingen die de invoering van een stelsel van minnelijke schikking hebben afgeremd, en die tot de grootste voorzichtigheid heb-

ben aangezet bij de wettelijke profilering ervan in 1935. Slechts stapsgewijze werd het toepassingsgebied uitgebreid: in 1939, in 1949, en in 1957. In het licht van deze geschiedenis in kort bestek is de wet van 28 juni 1984 verdacht progressief. Zijn er voldoende garanties dat de nieuwe bevoegdheden van de parketten oordeelkundig gebruikt zullen worden, en dat meer bepaald de rechtsgelijkheid geen (nieuwe?) knauw gaat krijgen?

IV. Twee vliegen in een klap

7 Laat men alle parlementaire fraseologie terzijde, dan blijkt dat de nieuwe wet nauwelijks geïnspireerd is door een nieuwe inhoudelijke visie op het strafrechtsbeleid, doch quasi uitsluitend geconditioneerd is door de handelingsdwang om iets te doen aan het probleem van de gerechtelijke achterstand.

Dit probleem is genoegzaam bekend. Sinds de jaren zeventig geraakt het gerechtelijke apparaat méér en méér geblokkeerd door overbelasting. Dit fenomeen manifesteert zich het scherpst in burgerlijke zaken, en met name in de Hoven van Beroep. Zo werd onlangs nog berekend dat de te verwachten tijd die nodig is om alle nog hangende burgerlijke zaken op dat niveau te beslechten in 1980 uitkomt op 5,29 jaar (zie: Langerwerf, E. – Van Loon, F., 'De rechtbanken in de jaren zeventig: een explosie van zaken?', *R.W.*, 1984-85, 376-377).

De perceptie bestaat dat deze overbelasting en achterstand ook zwaar drukt op het strafrechtsapparaat, alhoewel hier enige nuancering geboden is. Uit de meest recente statistische bewerkingen blijkt dat het aantal vastgestelde misdrijven wel sterk gestegen is op het niveau van de parketten, doch dat dit *niet* geleid heeft tot een evenredige verhoging van de activiteiten van de strafrechtbanken, omdat slechts een kleine fractie van de vastgestelde misdrijven effectief door deze rechtbanken behandeld wordt. Dit neemt niet weg dat er vastgesteld werd dat de relatieve achterstand in strafzaken, te weten de tijd die nodig is om alle nog hangende zaken af te werken – bij een constant blijvend afhandelingstempo – alarmerende verhoudingen aanneemt (Langewerf, E. en Van Loon, F., *op. cit.*, kol. 379 e.v.).

Met de regelmaat van de klok wordt deze problematiek dan ook aangekaart in het parlement, door kamerleden en senatoren die naar aanleiding van hun politiek dienstbetoon aanhoudend geconfronteerd worden met klachten van justitiabelen die soms jarenlang moeten wachten op een rechterlijke uitspraak in voor hen levensbelangrijke kwesties. De politieke druk op de opeenvolgende Ministers van Justitie om aan deze problematiek iets te doen, werd dan ook van jaar tot jaar groter.

8 Het eerder genoemde wetsontwerp op de politierechtbanken van 13 december 1979, dat enigszins geamendeerd door de Kamer van Volksvertegenwoordigers op 12 juli 1980 werd goedgekeurd, was één van die vele pogingen om greep te krijgen op de gerechtelijke achterstand. Naast het voorstel tot uitbreiding van het toepassingsgebied van de minnelijke schikking, werd daarin het voorstel geformuleerd om de politierechtbanken bevoegd te maken m.b.t. alle vorderingen inzake verkeersmisdrijven. Dit zou o.m. tot voordeel hebben dat de hogere beroepen tegen de vonnissen terzake van de politierechtbanken zouden kunnen beslecht worden op het niveau van de rechtbanken van eerste aanleg, met als

meerwaarde: een ontvetting van de werklast van de Hoven van Beroep, die niet meer geconfronteerd zouden worden met die tijdsroevende verkeerszaken (vgl. Troch, F., 'Het wetsontwerp op de politierechtbanken of zoeken naar oplossingen voor de achterstand in de rechtsbedeling', *Panopticon*, 1982, 67-73; Gemis, M., 'Nogmaals het wetsontwerp op de politierechtbanken', *Panopticon*, 1982, 242-244).

In gerechtelijke kringen werd dit wetsontwerp met groot scepticisme onthaald. Om te vermijden dat het daardoor in de Senaat in zijn geheel zou sneuvelen, werd het voorstel tot uitbreiding van het toepassingsgebied van de minnelijke schikking, alvast van de ondergang gered en – na uitbreiding – als afzonderlijke wet rechtskrachtig gemaakt.

9 De pragmatische redenering die aan de nieuwe wet ten grondslag ligt is zeer eenvoudig. Het uitgangspunt van de redenering is de vaststelling dat hoven en rechtbanken overbelast zijn: het komt er dus op aan, voorzover als nodig en wenselijk, geen nieuwe strafzaken aanhangig te maken. Anderzijds mag dit ook niet leiden tot straffeloosheid: er wordt nu al te veel geseponeerd door de parketten, omdat ook daar de overbelasting blokkerend werkt. Met de uitbreiding van de minnelijke schikking raakt men twee vliegen in één klap: enerzijds kunnen in de toekomst hoven en rechtbanken, en dus ook de parketten ontlast worden; anderzijds kunnen de aldus ontlaste parketten – die in de toekomst minder tijd zullen moeten besteden aan het opstellen van dagvaardingen en het opvolgen van strafzaken ter terechtzitting – meer tijd vrijmaken voor zaken die nu onbestraft blijven, en deze zaken nu afhandelen, hetzij door een minnelijke schikking, hetzij door vervolging voor de bevoegde rechtbanken. In al haar simpelheid lijkt deze redenering te kloppen. Afwachten nu maar of de te verwachten effecten zich ook daadwerkelijk zullen doorzetten.

10 Aan de nieuwe wet zijn trouwens nog een stel voordelen verbonden, waarvan het gewicht niet onderschat mag worden op de balans van de voor- en nadelen.

– Een niet te versmaden toemaatje – gezien vanuit het standpunt van de belabberde overheidsfinanciën – is dat ook de Schatkist bij de nieuwe gang van zaken baat zal vinden. Het laatje zal rinkelen.

– Eén van de voorwaarden voor de toepasbaarheid van de minnelijke schikking is, dat de door het misdrijf veroorzaakte schade moet vergoed zijn. Het perspectief op een mogelijke minnelijke schikking zal vermoedelijk heel wat daders ertoe aanzetten om spontaan, en zo snel mogelijk, het slachtoffer schadeloos te stellen, zodat vele slachtoffers niet meer – zoals nu maar al te dikwijls het geval is – jaren op schadevergoeding zullen moeten wachten.

– Door de minnelijke schikking kunnen voor de verdachte tal van narigheden, die verbonden zijn aan een strafrechtelijke vervolging en veroordeling, vermeden worden: schadelijke publiciteit, een storend spoor op het strafregister, en een kans op een veroordeling tot een desocialiserende gevangenisstraf.

Al met al ziet de nieuwe wet er zeer aantrekkelijk uit, en is men geneigd de initiatiefnemers ervan geluk te wensen. En toch.

V. Een wolf in een schapevacht?

11 Hoe positief men t.a.v. de nieuwe wet ook mag staan, toch zijn er vele redenen om er allerm minst gelukkig mee te zijn en om bezorgd uit te kijken naar de toepassing ervan in de praktijk van de toekomst. Tijdens de parlementaire besprekingen werden heel wat bezwaren geuit die – alhoewel zij door de meerderheid werden weggewuifd – een duidelijk signaal zijn dat het strafrechtsbeleid in dit land een gevaarlijke bocht aan het nemen is. Het is geenszins uitgesloten dat men een aantal negatieve gevolgen van deze wet heeft onderschat, en dat men zich zo blind gestaard heeft op het probleem van de gerechtelijke achterstand, dat men enkele belangrijke andere dimensies van de rechtsbedeling uit het oog heeft verloren.

12 Er dient op de eerste plaats te worden gewezen op het feit dat het Openbaar Ministerie thans – méér dan ooit te voren – de belangrijkste instelling is in de strafrechtsbedeling. Ten aanzien van de grote meerderheid van de hen ter kennis gebrachte misdrijven beslissen zij niet alleen meer of er vervolgd moet worden of niet. In vele gevallen zullen zij nu ook oordelen over daad en dader, overeenkomstig prerogatieven die in de buurt liggen van de prerogatieven van de strafrechter: over het feit of het misdrijf al dan niet bewezen is; over diegene die voor dat misdrijf strafrechtelijk aansprakelijk moet worden geacht; over de omvang van de geldelijke sanctie, in functie van de aard van het misdrijf en de persoonlijkheid van de dader, uiteraard binnen de wettelijke grenzen; over de termijnen waarbinnen de geldsom betaald dient te worden.

De principiële bezwaren die men tegen een dergelijk verreikende bevoegdheidsoverdracht kan hebben, worden nog moeilijker verteerbaar, wanneer men beseft dat de parketten deze prerogatieven kunnen uitoefenen zonder dat zij – zoals de strafrechter – verplicht zijn hun beslissingen te motiveren; en ook zonder de mogelijkheid van enige externe controle die – zoals voor de strafgerichten – voortvloeit uit de openbaarheid van de behandeling. Hoe valt dit te rijmen met de fundamentele beginselen van de rechtsstaat?

Er is geen reden om de parketten te wantrouwen. Er is gezegd dat het college van Procureurs-generaal richtlijnen zullen uitvaardigen die de criteria bevatten volgens dewelke de parketten hun nieuwe bevoegdheid moeten aanwenden. Anderzijds moet men niet naïef zijn. Als de ondehandelingen tussen de verdachte of zijn advocaat, en het Openbaar Ministerie, achter gesloten deuren zullen kunnen plaatsvinden, welke zijn dan de garanties 'dat gelijke gevallen, gelijk behandeld zullen worden'? Wat doen wij met de bezwaren die in het begin van vorige eeuw van Belgische zijde geuit werden tegen het voorstel van de Nederlanders tot invoering van een transactiestelsel? Hoe gaan wij vandaag om met de wijze woorden van de bijzondere commissie van 1903?

13 Hiermede raken wij een tweede probleem aan: dat van de gelijke kansen van ieder om een minnelijke schikking te bekomen. Nu reeds staat vast dat een toevallige samenloop van omstandigheden deze gelijkheid van kansen reeds op voorhand ongedaan kan maken. Dit ligt zelfs ingebed in de voorwaarden, die in de wet werden ingeschreven: een minnelijke schikking is niet mogelijk wanneer de schade aan het slachtoffer niet volledig vergoed is, en zij is evenmin mogelijk

wanneer de zaak reeds aanhangig gemaakt werd, hetzij bij de onderzoeksrechter, het onderzoeksgerecht of de rechtbank.

Wat de slachtoffers betreft is het geenszins denkbeeldig, dat sommigen de omvang van hun schadebedrag op niet verantwoorde wijze de hoogte zullen injagen, tengevolge waarvan sommige daders voor de onmogelijke keuze zullen komen te staan: ofwel het bedrag van de schade betwisten, en zodoende hun kansen op een minnelijke schikking verliezen, met als gevolg een strafrechtelijke veroordeling; ofwel de kansen op een minnelijke schikking gaaf houden, maar er véél te veel voor betalen. Ook de dader wiens burgerlijke aansprakelijkheid verzekerd is kan in nauwe schoentjes komen te zitten: als zijn verzekeringsmaatschappij niet betaalt, niet tijdig betaalt, of de schade betwist, mag hij de minnelijke schikking vergeten. Om deze discriminatiefactoren te vermijden, ware het m.i. beter geweest mocht de wetgever de vergoeding van het slachtoffer als een mogelijke voorwaarde voor de minnelijke schikking hebben omschreven, en niet als een *conditio sine qua non*, zoals dit o.m. in Nederland het geval is.

De mogelijkheid van een minnelijke schikking kan ook verbeurd worden, door het loutere feit dat de strafzaak aanhangig gemaakt werd door de burgerlijke partij, hetzij bij de onderzoeksrechter, hetzij door rechtstreekse dagvaarding voor de rechtbank. Ook het loutere feit dat een strafzaak voor onderzoek naar de onderzoeksrechter werd verwezen maakt de transactie onmogelijk.

In deze omstandigheden kan terecht gevreesd worden dat het gelijkheidsbeginsel in de nieuwe wet nauwelijks kansen krijgt.

14 Verder is er ook nog het belangrijke probleem van de rechten van de verdediging. Het recht van verdediging blijft natuurlijk onverminderd voortbestaan, inzoverre de verdachte steeds een voorstel tot minnelijke schikking kan weigeren om zijn zaak door de strafrechter te laten beoordelen. Maar ook hier zal de theorie het dikwijls moeten afleggen tegen de praktijk. De meesten zullen de zekerheid van de transactie verkiezen boven de onzekerheid van een eventuele vrij spraak. In het Parlement heeft de Minister van Justitie verzekerd dat de advocaat de kans zal krijgen om het dossier in te zien, alvorens hij met zijn cliënt zal beslissen het voorstel van minnelijke schikking te aanvaarden of niet. Dit neemt niet weg dat de minimumtermijn voor de betaling van de geldsom in de wet op 8 dagen is bepaald. Hopelijk zullen weinige parketten bij hun voorstel deze minimumtermijn aanhouden: voor de meeste verdachten zal deze termijn immers veel te kort zijn, hetzij om het slachtoffer te vergoeden, hetzij om te oordelen of het voostel al dan niet kan aanvaard worden. Ook hier zal vertrouwd moeten worden op een gecoördineerd en redelijk parketbeleid. Maar garanties zijn er niet.

15 Ik besef dat het pure luchttrapperij is om een wet die nog maar pas in voege is getreden te discrediteren: ze zal toch toegepast worden. Een Editoriaal in een tijdschrift zal dit niet tegenhouden. Deze wet heeft trouwens positieve kanten en het loont de moeite geduldig af te wachten welke positieve resultaten ze opleveren. Men kan alleen maar hopen dat zij op een omzichtige, deskundige wijze zal worden toegepast, maar vooral met maximaal respect voor de fundamentele beginselen van een democratische rechtsstaat. Anders wordt de wet een wolf in een schapevacht. Maar nogmaals: garanties zijn er niet.

Tot slot nog één bedenking. Was het nu werkelijk niet mogelijk om de problematiek van de gerechtelijke achterstand anders aan te pakken dan via een strafrechtelijke aardverschuiving? Waarom een aantal strafbare feiten niet decriminaliseren of omdopen tot administratieve overtredingen, die voor ieder op een gegarandeerd gelijke wijze kunnen afgehandeld worden? Waarom geen wind in de zeilen blazen van het wetsvoorstel tot invoering van een verkorte strafprocedure voor de strafrechter: het zogenaamde strafbevel (zie *Panopticon*, 1980, 328 en de bespreking van het preadvies van L. De Wilde in *Panopticon*, 1980, 158-159). Of een simpistischer voorstel nog – simplistisch omdat iedereen het antwoord kent, maar daarom nog niet hoeft te aanvaarden –: waarom niet mer magistraten benoemen? Als wij een behoorlijke rechtsbedeling willen, dan moeten wij durven investeren. Ook de strafrechtsbedeling is een bedrijf.

L. Dupont